

BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA O‘QUVCHILARNING OG‘ZAKI NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA TABIIY FANLARNING O‘RNI

Kurbanbaeva Aysanem Jumagalievna

Ajiniyoz nomidagi Nukus Davlat Pedagogika Instituti magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang‘ich ta’lim jarayonida o‘quvchilarning og‘zaki nutqini rivojlantirishda tabiiy fanlarning tutgan o‘rni keng yoritilgan. Tadqiqotda tabiiy fanlar mashg‘ulotlari orqali o‘quvchilarning lug‘at boyligini oshirish, fikrni aniq, ravon va izchil ifodalash ko‘nikmalarini shakllantirish imkoniyatlari tahlil etiladi. Shuningdek, dars jarayonida qo‘llaniladigan interaktiv usullar, kuzatish va amaliy faoliyatlar o‘quvchilarning nutqiy faolligini kuchaytiruvchi muhim omil sifatida asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari tabiiy fanlar og‘zaki nutqni rivojlantirishda samarali didaktik vosita ekanligini ko‘rsatadi.*

Kalit so‘z: *Boshlang‘ich bosqich, nutqiy rivojlanish, tabiiy fanlar ta’limi, og‘zaki ifoda, kommunikativ malaka, interaktiv yondashuv, amaliy faoliyat, kuzatuvchanlik, tafakkur rivoji*

Zamonaviy ta’lim tizimida o‘quvchilarning har tomonlama barkamol rivojlanishini ta’minlash ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, ularning nutqiy faoliyatini rivojlantirish hamda kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirish alohida ahamiyat kasb etadi. Boshlang‘ich ta’lim bosqichi shaxsning nutqiy qobiliyatlari shakllanadigan eng muhim davr bo‘lib, aynan shu jarayonda o‘quvchilarda fikrni og‘zaki tarzda ifodalash, muloqotga kirishish va o‘z qarashlarini bayon etish ko‘nikmalari rivojlanadi.

Tabiiy fanlar mazmun jihatidan hayotiy va qiziqarli bo‘lgani sababli o‘quvchilarning og‘zaki nutqini shakllantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Ushbu ishda tabiiy fanlarning boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining nutqiy rivojiga ta’siri ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilinadi.

Og‘zaki nutq o‘quvchining o‘z fikrini ifoda etishi, axborotni boshqalarga yetkazishi hamda samarali muloqot o‘rnatishida muhim vosita hisoblanadi. Boshlang‘ich sinflarda nutqni rivojlantirish o‘quvchilarning tafakkuri, umumiy bilim darajasi va ijtimoiy moslashuviga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi.

Nutqiy rivojlanish quyidagi yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi: lug‘at zahirasini boyitish, fikrni izchil va to‘g‘ri bayon qilish, mantiqiy fikrlashni shakllantirish, muloqot madaniyatini rivojlantirish.

Shu sababli ta’lim jarayonida, ayniqsa tabiiy fanlar darslarida o‘quvchilarning nutqiy faolligini oshirish muhim vazifa hisoblanadi.

Tabiiy fanlar o‘quvchilarda atrof-muhit haqida bilimlarni shakllantirish bilan bir qatorda, ularning nutqini rivojlantirishda ham muhim rol o‘ynaydi. Bu fanlar orqali o‘quvchilar turli ilmiy tushunchalar, terminlar va iboralarni o‘zlashtiradi. Misol uchun: o‘simliklar va hayvonot olami haqida fikr yuritish tasviriy nutqni rivojlantiradi, tabiat hodisalarini tushuntirish izohlovchi nutqni shakllantiradi, kuzatuv natijalarini bayon etish mantiqiy nutqni mustahkamlaydi. Natijada o‘quvchilar o‘z fikrlarini aniq, ravon va tushunarli tarzda ifodalash ko‘nikmalariga ega bo‘ladi.

Hozirgi pedagogik amaliyotda interaktiv metodlardan foydalanish o‘quvchilarning nutqiy faolligini oshirishda samarali vosita sifatida qaraladi. Tabiiy fanlar darslarida quyidagi usullarni qo‘llash mumkin: savol-javob asosida ishlash, kichik guruhlarda faoliyat olib boorish, suhbat va munozaralar tashkil etish, “Aqliy hujum” metodidan foydalanish, rolli o‘yinlarni qo‘llash. Mazkur yondashuvlar o‘quvchilarning mustaqil fikr bildirishiga, o‘z nuqtai nazarini asoslashiga hamda boshqalar fikrini tinglashiga imkon yaratadi. Natijada ularning og‘zaki nutqi rivojlanadi.

Kuzatish va tajriba orqali nutqni rivojlantirish Tabiiy fanlarning o‘ziga xos jihatlaridan biri – kuzatish va tajriba faoliyatiga asoslanishidir. O‘quvchilar tabiatdagi hodisalarni bevosita kuzatish va amaliy tajribalar orqali o‘rganadi.

Bu jarayonda ular: kuzatganlarini tasvirlab beradi, sabab va natija o‘rtasidagi bog‘liqlikni tushuntiradi, xulosa chiqarib, uni og‘zaki ifodalaydi. Masalan, o‘simlikning rivojlanishini kuzatgan o‘quvchi uning bosqichlarini ketma-ket tarzda bayon qiladi. Bu esa nutqning izchilligi va mantiqiyiligini rivojlantirishga xizmat qiladi. Tabiiy fanlar darslarida quyidagi topshiriqlardan foydalanish samarali natija beradi: rasm asosida hikoya tuzish, kuzatuv natijalarini og‘zaki bayon qilish, obyektlarni taqqoslash va farqlash, savollarga batafsil javob berish, kichik taqdimotlar tayyorlash. Bunday topshiriqlar o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi va nutqiy ko‘nikmalarini mustahkamlaydi.

O‘quvchilarning og‘zaki nutqini rivojlantirishda o‘qituvchi yetakchi rolga ega. U: o‘quvchilarni erkin fikr bildirishga undaydi, to‘g‘ri va ravon nutq namunalarini ko‘rsatadi, savollar orqali ularni faol muloqotga jalb etadi, nutqdagi xatolarni ehtiyotkorlik bilan tuzatadi.

O‘qituvchining to‘g‘ri tashkil etilgan pedagogik yondashuvi o‘quvchilarning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi va nutqiy rivojlanishga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Xulosa qilib aytganda yuqoridagi tahlillar shuni ko‘rsatadiki, tabiiy fanlar boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining og‘zaki nutqini rivojlantirishda samarali didaktik vosita hisoblanadi. Ushbu fanlar orqali o‘quvchilar nafaqat bilimga ega bo‘ladi, balki o‘z fikrini aniq, ravon va mantiqiy tarzda bayon etish ko‘nikmalarini ham egallaydi. Shu bois ta’lim jarayonida interaktiv metodlardan foydalanish, kuzatish va tajribalarni keng qo‘llash hamda nutq faoliyatiga yo‘naltirilgan topshiriqlarni joriy etish muhim ahamiyatga ega. Bu esa o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun. – Toshkent, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi. Boshlang‘ich ta’lim davlat ta’lim standarti. – Toshkent, 2021.
3. Akbarovna X. M. BOSHLANG‘ICH SINFLAR OQUVCHILARINING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH //INTERNATIONAL CONFERENCE ON MULTIDISCIPLINARY STUDIES AND EDUCATION. – 2025. – T. 2. – №. 5. – C. 35-37.

4. Z.N.Abdurasulova, D.X.Axmedova. Boshlang‘ich sinflarda tabiiyfanlarni o‘qitishda steam texnologiyasidan foydalanish // Journal of scientific research and their solutions. – 2025. – T. 3. – №. 6.

5. Qodirov, Olimjon. "O‘QUVCHILARDA KOMMUNIKATIV KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING O‘ZIGA XOSLIGI VA ZARURIYATI." *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования* 3.6 (2024): 4-9.

6. Abdurahmonov A.A. Pedagogik tadqiqot metodologiyasi : o‘quv qo‘llanma. – Toshkent : Fan va texnologiya, 2018. – 256 b..

8. Babanskiy Yu.K. Pedagogik jarayonni optimallashtirish masalalari. – Moskva : Pedagogika, 2016. – 304 b.

9. Bloom B.S. Taxonomy of Educational Objectives. – New York : Longman, 2019. – 215 p.

10. Davletov O.Q. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kommunikativ kompetensiyani shakllantirish : monografiya. – Nukus : Qoraqalpoq davlat nashriyoti, 2020. – 180 b.